

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра всесвітньої історії

Методичні рекомендації до семінарських занять
з освітньої компоненти
**«Методологія та організація наукових
досліджень»**
для підготовки здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
ОПП Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2024

УДК 001.89:94(072)

М 52

Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 17 від 27 вересня 2024 р.)

Рецензенти:

Олександр Буравський – доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Вадим Слюсар - доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософсько-історичних студій та масових комунікацій державного університету «Житомирська політехніка».

Олег Мельничук - доктор історичних наук, професор, декан факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного ім. Михайла Коцюбинського.

М 52. Методичні рекомендації до семінарських занять з освітньої компоненти «Методологія та організація наукових досліджень» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Укладач - Стародубець Г.М. 2024. 37 с.

У методичних рекомендаціях для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з освітньої компоненти «Методологія та організація наукових досліджень» вміщено розподіл навчального часу за темами курсу, теми і плани семінарських занять, поточні контрольні запитання, тестові завдання, список рекомендованої літератури, питання до іспиту.

УДК 001.89:94(072)
©Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Структура освітньої компоненти.....	5
Список рекомендованої літератури до ОК	6
Методичні рекомендації до семінарських занять	9
Оцінювання ОК «Методологія та організація наукових досліджень».....	32
Орієнтовний перелік питань для іспиту з ОК «Методологія та організація наукових досліджень».....	34

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти складена у відповідності з ОПП Середня освіта (Історія та громадянська освіта).

Метою курсу є ознайомлення студентів з сучасними методологічними концепціями, з основами методології наукового пізнання та з методикою наукових історичних досліджень; формування цілісного уявлення про науково-дослідницький процес; набуття студентами знань і вмінь, необхідних для вирішення завдань, пов'язаних з плануванням і проведенням наукових досліджень та втіленням їх результатів; удосконалення вмінь у пошуку, доборі й опрацюванні наукової інформації, у точному формулюванні мети, завдань і висновків історичного дослідження.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- формування у здобувачів вищої освіти системи знань щодо наукових методів пізнання соціальної реальності;
- прищеплення знань щодо нормативно-правових засад науково-технічної та науково-педагогічної діяльності в Україні, особливостей науково-технічної революції у світі;
- опанування історією розвитку наукових знань і національною науковою традицією;
- вивчення основних груп методів наукових досліджень і їх адаптація до потреб історичних наукових досліджень;
- набуття знань і навичок пошуку, відбору, опрацювання джерел наукової інформації за професійним профілем;
- прищеплення навичок підготовки й оформлення основних видів наукової продукції та магістерської кваліфікаційної праці зокрема;
- формування навичок раціонального мислення та протистояння можливим спробам (прийомам) маніпуляції свідомістю як важеля інформаційної безпеки суспільства.

Структура освітньої компоненти

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма					Заочна форма						
	Всього	У тому числі					У тому числі					
		Лекції	Семінарські заняття	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальні	Всього	Лекції	Практичні/Семі	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль 1												
Предмет і структура теорії та методології наукового пізнання. Форми та етапи пізнавальної діяльності історика												
Тема 1. Наука: поняття та етапи розвитку	12	2	2		8	-	-	-	-	-	-	
Тема 2. Предмет, структура й функції історичної науки	12	2	2		8	-	-	-	-	-	-	
Тема 3. Методологія і методи історичного дослідження	14	6	4		4	-	-	-	-	-	-	
Тема 4 Технологія дослідницької роботи	12	4	4		4	-	-	-	-	-	-	
Тема 5 Узагальнення та оформлення результатів наукового дослідження	12	4	4		4	-	-	-	-	-	-	
Тема 6 Апробація та публікація результатів наукового дослідження з історії та методики викладання фахових історичних дисциплін.	12	4	4		4	-	-	-	-	-	-	
Разом за модулем 1	120	22	20		78	-	-	-	-	-	-	
Всього	120	22	20		78	-	-	-	-	-	-	

Список рекомендованої літератури до ОК:

Основна:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с
2. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин, 2017. 236 с.
3. Зашкільняк Л. Методологія історії. Від давнини до сучасності. Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка. URL: https://vk.com/doc60064835_324679695?hash=2c648ad7f9eb272c0f&dl=a6faf4438d333a16eb
4. Кодекс академічної доброчесності ЖДУ ім. І. Франка. URL: <https://zu.edu.ua/offic/kodeks.pdf>
5. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020.
6. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). К.: ВПЦ "Київський університет", 2018. 607с. URL:<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Methodol.pdf>
7. Положення про кваліфікаційну (дипломну) роботу в Житомирському державному університеті ім. І.Франка (нова редакція). URL: https://zu.edu.ua/offic/pl_dypломnu.pdf
8. Студентський плагіат в онлайн-освіті: проблеми та їх вирішення/ за ред. Тім. С. Робертса. Житомир, 2020. 416 с.
9. Яремчук В. П. Українська історіографія: суспільно-політична історія: посібник. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2017. 288 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013434>
10. David Černín. Historical Methodology and Critical Thinking as Synergised Concepts . Disputatio. Philosophical Research Bulletin Vol. 9, No. 13, Jun. 2020, p.3-34.

Додаткова:

1. Історик і Влада. Колективна монографія / Відповідальний редактор В.Смолій; творчий керівник проекту І.Колесник. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 543 с.
2. Кравченко П. А., Мельник А. І. Альтернативи історичного пізнання: марксистська та модерні теорії історичного процесу. *Історична пам'ять*. 2012. №27. С. 5-16.
3. Лиханова, І. Національна бібліографія на сучасному етапі. *Київська старовина*. 2003. № 3. С. 84-99.
4. Нові підходи до історіописання / За редакції П.Берка. Київ, 2010. URL: https://vk.com/doc124118512_329494460?hash=0bdcc719d03db4670f&dl=459f44d42

5. Омельчук, В. О. Національна бібліографія України: тенденції розвитку, проблеми розробки. *Бібліотечний вісник*. 1995. № 5.
6. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. - 352 с.
7. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навч. посібник. Київ: Либідь, 1996. 360 с.
8. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. К. : Основи, 1995. Т. 1 444 с.; Т. 2. 494 с.
9. Поппер К. Злиденність історизму. Київ: Абрис, 1994. 192 с.
10. Потульницький В. Українська світова та історична наука. *Український історичний журнал*. 2000. № 1, 2, 3, 4.
11. Реєнт О.П. Деякі проблеми історії України XIX–XX ст.: стан і перспективи наукової розробки. *Український історичний журнал*. 2000. № 2.
12. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. *Український історичний журнал*. 1999. № 3. С.7.
13. Рижко О. Поняття, види, класифікації плагіату. Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2016. № 8. С. 134-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Innbyivs_2016_8_1
14. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація : навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.
15. Таран Л.В. Провідні тенденції світової історіографії в XX ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки. *Український історичний журнал*. 1999. № 1.
16. Тойнбі А. Дослідження історії. Київ: Основи, 1995. Т. 2. С. 363-374.
17. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.
18. Binod Bihari Satpathy. Historical theory and methods. режим доступу: https://ddceutkal.ac.in/Syllabus/MA_history/Paper_06.pdf
19. Keith Jenkins (ed.), *The Postmodern History Reader*, London and New York, Routledge, 1997.
20. Polage, Danielle C.. "Making up History: False Memories of Fake News Stories." *Europe's Journal of Psychology* 2012. 8 (2), p.245-250.

Інтернет ресурси:

1. Науково-методичний журнал "Історія і суспільствознавство в школах України". URL: <https://www.facebook.com/journalhistoryandsuspilstvo/>
2. Best of History Websites / Найкращі історичні веб-сайти. URL: <https://www.europa.clio-online.de/>
3. Clio Online: Themenportal Europäische Geschichte / Кліо Онлайн: тематичний портал з історії Європи. URL: <http://www.europa.clio-online.de>

4. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка. URL: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe
5. Бібліотека українських підручників. URL: <http://pidruchniki.ws/>.
6. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. URL: www.dnpb.gov.ua.
7. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua>
8. Сайт Інституту історії НАН України. URL: <http://history.org.ua/uk>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1.

НАУКА ТА НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ. ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Мета: Розкрити сутність, складові та принципи науки, закономірності її розвитку. Ознайомити з поняттям наукової теорії та її функціями. Проаналізувати організацію наукової діяльності в Україні, систему наукових ступенів та вчених звань, охарактеризувати наукометричні бази даних наукових досліджень.

План

1. Поняття, цілі і функції науки.
2. Передумови виникнення та етапи розвитку науки
3. Види та ознаки наукового дослідження
4. Наукознавство та класифікація наук.
5. Організація науково-дослідної діяльності в Україні.
6. Наукові ступені і вчені звання (документи про порядок присудження наукових ступенів).
7. Наукометричні бази.

Основні поняття: наука, принципи науки, наукова теорія, система наукових ступенів, вчені звання, наукометричні бази наукових досліджень.

Методичні рекомендації:

При підготовці до заняття здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти висвітлюють поняття наук, сутність, складові та принципи науки, закономірності її розвитку.

Необхідно розкрити ознаки наукових знань та функції науки:• пізнавальну – задоволення потреб людей у пізнанні законів природи і суспільства;• культурно-виховну – розвиток культури, гуманізація виховання та формування нової людини;• практичну – удосконалення виробництва і системи суспільних відносин, тобто безпосередньої виробничої сили матеріального виробництва.

Охарактеризувати види науки за співвідношенням із практикою: фундаментальні, прикладні та науково-технічні розробки.

Дайте характеристику наукознавства як однієї з галузей досліджень, що вивчає закономірності функціонування та розвитку науки, структуру і динаміку наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами і сферами матеріального і духовного життя людства. Детально зупиніться на характеристиці окремих розділів наукознавства.

У п'ятому питанні слід розкрити особливості організації наукової діяльності в Україні, зокрема, наукових установ.

Розкриваючи питання про наукові ступені та вчені звання, слід звернути увагу на порівняння номенклатури вчених ступенів в Україні та Європі.

Охарактеризуйте суть наукометричної бази даних (НМБД) (бібліографічна і реферативна база даних з інструментами для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях) - Web of Science корпорації Thomson Reuters, Scopus, Index Copernicus.

Тести.

1. Наука – це: 1. одна з форм суспільної свідомості, що дає об'єктивну картину світу; система знань про закони розвитку природи і суспільства. 2. це характеристика вищої освіти з ознаками сформованості інтелектуальних якостей особи; 3 ґрунтовні теоретичні знання з обраної теми та проблемний виклад теоретичного матеріалу; 4. теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність; одна з форм суспільної свідомості.

2. Основною формою підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні є: 1.аспірантура. 2. магістратура; 3. університет; 4. інститут підвищення кваліфікації.

3. Ознаками наукових знань є: 1. історичність, повторюваність та постійність; 2. системність, комплексність та загальність; 3. мінливість, удосконалюваність та унікальність; 4. загальність, перевіреність наукових фактів та відтворюваність фактів.

4. Обмін науковою інформацією між ученими і спеціалістами – це: 1.науковий факт; 2. наукова комунікація; 3. наукова школа; 4. стажування; 5. корисне проведення часу.

5. Суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації, громадські організації у науковій та науково-технічній діяльності відповідно до норм: 1. Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність”; 2. Закону України “Про освіту”; 3. Закон України “Про наукову діяльність”; 4. Закон України “Про науково-технічну діяльність”.

6. Науковими ступенями є: 1. доктор філософії, доктор наук; 2. аспірант, кандидат наук, доктор наук; 3. старший викладач, доцент, професор; 4. магістр, бакалавр, асистент.

7. Сергій Корольов був видатним вченим ... : 1. економістом; 2. біологом; 3. хіміком; 4. конструктором.

8. Хто був першим Президентом НАНУ ? 1. Патон Б.Є.; 2. Александров А.П.; 3. Вернадський В.І.; 4. Заболотний Д.К

9. Наукові результати дисертації здобувача наукового ступеня «доктора філософії» повинні бути висвітлені не менше ніж у наукових публікаціях здобувача: 1. 3; 2. 4; 3. 6; 4. 2.

10. До міжнародної наукометричної базм даних НЕ входить: 1. Web of Science 2. Scopus 3. Index Copernicus 4. Україніка наукова

Список літератури:

1. Зацерковний В. І. *Методологія наукових досліджень* : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. С.10-51

2. Зашкільняк Л. *Методологія історії. Від давнини до сучасності*. Л.: Львівський національний університет, 1999. 227 с. // https://vk.com/doc60064835_324679695?hash=2c648ad7f9eb272c0f&dl=a6faf4438d333a16eb

3. Кравченко П. А., Мельник А. І. Альтернативи історичного пізнання: марксистська та модерні теорії історичного процесу. *Історична пам'ять*. 2012. №27. С. 5-16.

4. *Нові підходи до історіописання* / За редакції П.Берка. Київ, 2010. URL: https://vk.com/doc124118512_329494460?hash=0bdcc719d03db4670f&dl=459f44d42cb17fe738

5. *Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів* / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. С.5-29

6. Кульчицький С. В. *Методологія і методика наукового дослідження: Матеріали до нормативного курсу*. К., 2003.

7. *Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

8. *Постанова від КМ України від 03.05.2024 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації науково-педагогічних і наукових кадрів»* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2024-%D0%BF#Text>

9. Юринець В. Є. *Методологія наукових досліджень* : навч. посібник / В. Є. Юринець. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

Семінарське заняття 2.

ПРЕДМЕТ СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Мета: Розкрити місце історії в системі суспільних наук. Визначити відмінність між предметом і об'єктом дослідження. Охарактеризувати предмет історичних досліджень та функції історичної науки

План

1. Місце історії в системі суспільних наук.
2. Об'єкт історичних досліджень.
3. Предмет історичних досліджень
4. Функції історичної науки.
5. Вітчизняна історична наука в ХХ-ХХІ століттях

Основні поняття: історична наука, об'єкт, предмет дослідження, формаційна й цивілізаційна концепції історичного процесу, цивілізація.

Методичні рекомендації.

Охарактеризувати класифікацію людської діяльності за об'єктами (економічна, соціальна, політична, духовна) і суб'єктами (соціально-історичні спільноти, різні формування, індивідууми). Продемонструвати значення розуміння поліструктурності діяльності для визначення напрямів історичних досліджень.

Розкрити види, взаємовідносини й взаємодія суспільних відносин, потреби та інтереси людей як детермінанти їхньої діяльності.

Зверніть увагу на закони розвитку суспільства і їхню відмінність від законів природи. Охарактеризуйте роль людського чинника в реалізації історичних закономірностей, закон альтернативи та значення вибору людьми шляхів розвитку суспільства.

Дати характеристику формаційній і цивілізаційній концепціям історичного процесу. Розкрити значення сфери духовної діяльності людей.

Цивілізація –це сукупність матеріальних, соціальних, політичних, духовних надбань, якими дана спільність людей володіє, забезпечує зростаючі потреби своїх членів і озброює кожне нове покоління, що вступає в стан дієздатності. Важливим критерієм рівня розвитку цивілізації є рівень громадянськості суспільства.

Розкрийте історичну науку як систему. Організаційний, предметний, видовий, логічний, функціональний «зрізи» структури історичної науки. Функції історичної науки: пізнавальна (евристична), виховна, прогностична, функція соціальної пам'яті, гедоністична.

Охарактеризуйте нові методологічні школи другої половини ХХ – початку ХХІ століть, методологічні підходи «нової історичної науки». Мікроісторія й історія повсякденності. Проблема вибору методологічного підходу. Соціальна історія як науковий напрям. Усноісторичний метод. Гендерна історія. Просопографія. Розкрийте особливості Вітчизняної історичної науки на зламі ХХ-ХХІ століть.

Тести.

- 1. До історичних джерел не належать...** 1) мемуари; 2) літопис; 3) нумізматики; 4) природні ресурси. 5) твори монументального мистецтва.
- 2. Історичним джерелом особистого походження є ...** 1) «Повість минулих літ...»; 2) щоденники В.Винниченка; 3) "Наказ" Катерини ІІ; 4) статті у журналі «Питання історії». 5) «Капітулярій про помістя»
- 3. У радянський період вітчизняної історії головною соціальною функцією історичного знання вважалося формування у всіх членів суспільства.** 1) національної самосвідомості; 2) науково-пізнавальних передумов для успішного управління суспільними процесами; 3) наукового марксистського світогляду; 4) гуманістичного світогляду. 5) релігійного світогляду
- 4. Допоміжна історична дисципліна нумізматики займається вивченням ...** 1) карт; 2) речових джерел; 3) монет; 4) законодавчих актів. 5) гербів
- 5. У сучасній історичній науці стала вельми поширеною антропологічний підхід, який пріоритетну роль відводить...** 1) матеріальній діяльності людей; 2) людині, її внутрішньому світу; 3) єдності продуктивних сил та виробничих відносин; 4) культурному розвитку. 5) економічній сфері держави.
- 7. Пам'ятником повчальної літератури є...** 1) «Слово о полку Ігоревім ...»; 2) «Філософські листи»; 3) «Домострой»; 4) «Подорож із Петербурга до Москви». 5) «Лицар, жінка і священик»
- 8. Марксистська методологія вирішальну роль розвитку суспільства відводила...** 1) освіті та вихованню; 2) способу виробництва матеріальних благ; 3) історії церкви; 4) типів цивілізацій. 5) культурному розвитку.
- 9. До нового виду історичних джерел, що набув поширення в Україні з другої половини 1990-х рр., відносяться...** 1) матеріали періодичних друкованих видань; 2) документи особистого походження; 3) інформаційні ресурси Інтернету; 4) законодавчі акти. 5) матеріали археологічних розкопок

10. Основоположниками формаційного підходу до історії були...

1) М. Ломоносов; 2) А. Тойнбі; 3) К. Маркс та
Ф. Енгельс; 4) М.П. Погодин. 5) М.Блок і Л.Февр

Список літератури:

1. Колінгвуд Р. Ідея історії / Пер. з англ. О. Мокровольський. К.: Основи, 1996. С. 388-402.] URL: <http://litopys.org.ua/colin/colin16.htm>
2. Лях С. Р. Методологія історії: класика і практика : навчальний посібник. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 10-16; 18-33.
3. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
4. Яремчук В. П. Українська історіографія: суспільно-політична історія: посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. 288 с.

Семінарське заняття 3.

ПРЕДМЕТ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Мета: Розглянути суть поняття методологія історії, охарактеризувати генезу методології як історичної науки

План

1. Методологія історії: суть і основні поняття.
2. Виникнення методології як історичної науки: Методична школа (Ш.-В. Ланглуа (1863-1922) і Ш. Сеньобос (1854-1942),)
3. Розвиток теорії та методології в зарубіжній історіографії.
 - Школа «Анналів» та історична антропологія
 - Історична соціологія К.Маркса.
4. Сучасні методологічні підходи у вітчизняному історіописанні.

Основні поняття: історія, німецька класична філософія, теорія пізнання, критичний аналіз, позитивізм, неопозитивізм, діалектичний та історичний матеріалізм, соціальна історія, тотальна історія, історична антропологія, мікроісторія, історія повсякденності, цивілізаційний підхід, методологічний синтез.

Методичні рекомендації.

В процесі підготовки до семінарського заняття зверніть увагу на питання становлення методології історії як наукової дисципліни, розкрийте головні етапи розвитку методологічної науки.

Методологія як теоретична і навчальна дисципліна з'явилася лише в

XIX ст. – перш за все в Німеччині. Перші кроки в цьому напрямку були зроблені професором Геттінгенського університету Г. Г. Гервінусом (1805 - 1871), який в 1837 році видав свої лекції. Розкрийте роль вченого і значення його робіт в процесі становлення методології історії.

Детально охарактеризуйте вклад Ш.-В. Ланглуа (1863-1922) і Ш. Сеньбоса (1854-1942) в утвердження методології історії. В кінці XIX в. у французькій історіографії з'явилася їхня праця, що стала надовго настільною книгою з методології для французьких істориків. Її автори, представили своє розуміння історії як науки і її функцій і завдань. Стрижнем їх методологічних поглядів було обґрунтування самостійного наукового статусу історії в порівнянні з мистецтвом, з одного боку, і природознавством - з іншого.

Окреме питання семінарського заняття - школа «Анналів» та історична антропологія. Для його висвітлення охарактеризуйте кожен із чотирьох етапів діяльності «Анналів». Продемонструйте динаміку змін предмета дослідження істориків цієї школи – від економічної історії до історії ментальностей затверджувався іа історичної антропології.

Черверте питання стосується сучасних методологічних підходів у вітчизняному історіописанні. Зверніть увагу на важливу особливість історичних досліджень в Україні - все більше українських істориків почали схилитися до антропологічної теорії. На їх думку, людина у всіх її вимірах та зв'язках має бути центральним об'єктом історичної науки. У розробці нових методологічних парадигм вітчизняної історії в 90-ті роки знайшло місце не тільки “модерним” поглядам, а й “старій” марксистській методології.

Тести.

1. У радянський період вітчизняної історії головною соціальною функцією історичного знання вважалось формування у всіх членів суспільства. 1) національної самосвідомості; 2) науково-пізнавальних передумов для успішного управління суспільними процесами; 3) наукового марксистського світогляду; 4) гуманістичного світогляду. 5) релігійного світогляду

2. Основоположниками формаційного підходу до історії були...1) М. Ломоносов;2) А. Тойнбі;3) К. Маркс та Ф. Енгельс; 4) М.П. Погодін. 5) М.Блок і Л.Февр

3. Термін «методологія» з'явився в наукових дослідженнях і в практиці університетського викладання: 1.- в кінці XIX – на початку XX ст., 2. у XVIII столітті, 3. в кінці XVIII - на початку XIX ст., 4 в XX столітті, 5. у XVII столітті

4. Методологія як теоретична і навчальна дисципліна в XIX ст з'явилася: 1. в Німеччині; 2.в Англії, 3.в Росії; 4. в Іспанії. 5.в Польщі.

5. Методологічною основою наукових досліджень і освіти в СРСР була: 1.- марксистсько-ленінська теорія, 2. історична антропологія, 3. історія повсякденності, 4. мікроісторія, 5. гендерна історія

6. Історія повсякденності як галузь історичного знання виникає: 1. в 1960-х роках; 2 1980-х роках; 3. 1990-х роках; 4. 1940-х роках; 5. 1930-х роках.

7. Рух «Анналів» бере початок діяльністю Люсьєна Февра і Марка Блока по виданню журналу: 1. «Аннали економічної та соціальної історії»; 2.«Анали античної історії»; 3. «Питання стародавньої історії»; 4. «Середні віки» ; 5. Питання історії.

8. Школа Анналів виникла у: 1. Німеччині; 2. Англії; 3. Франції; 4. в Іспанії; 5. Росії.

9. Одним із засновників школи Анналів виступав: 1. М.Блок; 2. К.Маркс; 3. І.Дройзен; 4. Ш.Фіцпатрік; 5. К. Гінзбург.

10. Гендерна історія включає в себе (Не потрібно викреслити): 1. історію жінок; 2. історію чоловіків; 3. історію квір-груп; 4. історію ментальностей; 5. історичну фемінологію.

Список літератури:

1. Зашкільняк Л. Методологія історії. Від давнини до сучасності. Л.: Львівський національний університет, 1999. 227 с. URL: https://vk.com/doc60064835_324679695?hash=2c648ad7f9eb272c0f&dl=a6faf4438d333a16eb

2. Ісак Ю. Проблема предмету історичної науки у теоретико–методологічних конструкціях істориків–новістів України другої половини ХІХ–початку ХХ ст. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*, вип., 26, 2011

3. Історик і Влада. Колективна монографія / Відповідальний редактор В.Смолій; творчий керівник проекту І.Колесник. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 543 с

4. Космина В.Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу [монографія]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. С. 42-56. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kosmyna_Vitalii/Problemy_metodolohii_tsyvilizatsii_noho_analizu_istorychnoho_protseesu/

5. Кравченко П. А., Мельник А. І. Альтернативи історичного пізнання: марксистська та модерні теорії історичного процесу. *Історична пам'ять*. 2012. №27. С. 5-16.

6. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання:

субдисциплінарні напрями -2: колект. монографія/ О.Удод та ін. Київ, 2019. С. 141-170. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Udod_Oleksandr/Narysy_z_sotsiokulturnoi_istorii_ukrainskoho_istoriiiepysannia_subdystsyplinarni_napriamy.pdf?

7. Нові підходи до історіописання / За редакції П.Берка. Київ, 2010. URL: https://vk.com/doc124118512_329494460?hash=0bdcc719d03db4670f&dl=459f44d42cb17fe738

8. Кравченко П. А., Мельник А. І. Модерні теорії історичного процесу як альтернативи марксизму. *Історична пам'ять*. 2012. № 28. С.23-30.

9. Яремчук В. П. Українська історіографія: суспільно-політична історія: посібник. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017.

Семінарське заняття 4

СУТЬ ТА МЕТОДИ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета: вивчити, що таке наукове історичне дослідження, його об'єкт, предмет та види. Навчитися проводити наукове дослідження – аналіз історіографії проблеми, джерельної бази, усне опитування.

План

1. Основні ознаки та завдання наукового дослідження з історії.
2. Методи наукового історичного дослідження
3. Теоретичні методи наукового дослідження
4. Емпіричні методи наукового дослідження.
5. Принцип історизму.
6. Підготувати практичне завдання (одне на вибір):
 - Зробити аналіз історіографії проблеми (на ваш вибір)
 - Зробити аналіз архівних документів (3-4 з будь якої теми, або з книги Стародубець Г. Місіонери червоної влади (партійно-радянська номенклатура західноукраїнських областей в 1944-на поч.1946 рр.). Житомир, 2016. С.225-346 на тему «Особливості підбору партійних кадрів в західних областях України в 1944-1946 роках»)
 - Провести усне опитування (анкетування) мешканців Житомирщини «Як вплинула війна на повсякденне життя громадян України».

Основні поняття: дослідження, методи наукового дослідження, теоретичні методи, емпіричні методи, історіографія, дедукція, індукція.

Методичні рекомендації.

У першому питанні слід розкрити суть наукового дослідження, його об'єкт, предмет та види. Показати відмінність значень понять «метод», «методика» і «методологія».

У другому питанні розкрийте поняття методу наукового дослідження та вимоги до наукового методу: детермінованість, що полягає в обумовленості закономірностями як об'єкта, так і пізнавальної діяльності; заданість ціллю дослідження, що характеризується відповідністю усіх компонентів методу цілі дослідження; результативність та надійність, тобто наявність результату з високим ступенем вірогідності; ефективність, що характеризується досягненням мети дослідження з мінімальними затратами і максимальним результуючим ефектом; економічність, що полягає в можливості досягнення конкретних результатів без додаткових затрат часу і зусиль; доступність у розумінні й застосуванні.

Охарактеризуйте поняття загально- та конкретно наукових методів наукового дослідження у сфері історичної науки. Дайте визначення найважливіших загальнонаукових методів дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація. Поясніть суть методологічного плюралізму.

Розкрийте суть принципу історизму і вимоги до нього: вивчення явищ у їх русі і розвитку, на всіх його стадіях, у структурних зв'язках із супутніми явищами у світлі подальшого історичного досвіду. Охарактеризуйте три аспекти, які виокремлюються в принципі історизму в рамках неокласичної моделі історичного дослідження. По-перше, це визнання того, що кожна епоха являє собою унікальний прояв людського духу з притаманними їй культурою і цінностями, що між нашою епохою і всіма попередніми існують серйозні відмінності. По-друге, це розуміння того, що завдання історика полягає не просто в тому, щоб розкрити подібні відмінності, але і пояснити їх, занурюючи в історичний контекст. По-третє, це - вимога не розглядати історичні події в ізоляції, а представляти історію як процес і зв'язок між подіями в часі.

Тести

1. Принцип історичної науки, що вимагає розглядати історичний процес таким, яким він був насправді, а не таким, яким би нам хотілося:

1. історизму; **2.** об'єктивність; **3.** соціального підходу; **4.** діалектичний; **5.** суб'єктивність.

2. Завданням якої особливої дисципліни є дослідження методів пізнання? **1.** методології; **2.** гносеології; **3.** епістемології; **4.** аксіології; **5.** логіки.

3. Метод, в основі якого лежить співставлення властивостей і характеристик об'єктів - це: 1. порівняння; 2. опис; 3. експеримент; 4. спостереження; 5. вимірювання.

4. Методи, які знаходять застосування майже у всіх науках - це: 1. загальнонаукові методи; 2. загальні методи; 3. конкретно-наукові методи; 4. гуманітарні методи; 5. технічні методи.

5. Процес впорядкування інформації - це: 1. класифікація; 2. моделювання; 3. узагальнення; 4. абстрагування; 5. верифікація.

6. Те, що конкретно досліджує конкретна наука - це: 1. об'єкт науки; 2. методи науки; 3. мова науки; 4. прийоми науки; 5. засоби науки.

7. Конструювання подумки об'єктів, яких немає в дійсності або які практично нездійсненні, – це: 1. ідеалізація; 2. формалізація; 3. абстракція; 4. синтез; 5. суб'єктивізація.

8. Сукупність прийомів і способів конкретного дослідження – це: 1. методика; 2. методологія; 3. лабораторна техніка; 4. метод; 5. схема дослідження.

9. Особливість історичного пізнання, спрямована від наслідку до причини – це: 1. історизм; 2. ретроспективність; 3. нарративізм; 4. конструктивізм; 5. науковий факт.

10. Описовість в історичному пізнанні – це: 1. історизм; 2. ретроспективність; 3. нарративізм; 4. конструктивізм; 5. романізм.

Список літератури:

1. Драч О. О. Сучасні історико-освітні дослідження: традиції та новації методології. *Сучасні історико-освітні дослідження: традиції та новації методології* Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. 2014, (9(302)). с. 5-11.

2. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 236 с.

3. Костенко Н. В., Іванов В. Ф. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики : Монографія. К., 2003. 140 с. URL: <https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/Dosvid-kontent-analizu.-Modeli-ta-praktiki.pdf>

4. Кривчик І. Основні загальнонаукові методи дослідження в історичних науках. *Grani*. 20(12):55-61.

5. Лях С. Р. Методологія історії: класика і практика : навчальний посібник. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 130 с.

6. Нові підходи до історіописання / За редакції П. Берка. Київ, 2010.

Семінарське заняття 5.

СПЕЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета: розкрити суть спеціально-історичних методів дослідження та специфіку використання їх у процесі написання наукової роботи.

План.

1. Традиційні спеціально-історичні методи дослідження.
 - а) Історико-генетичний метод і його роль в аналізі розвитку.
 - б) Історико-порівняльний метод як універсальний метод історичної науки.
 - в) Історико-типологічний історико-системний методи як основа структурно-функціонального аналізу.
 - г) Метод проблемно-генетичного аналізу.
 - д) Метод історичної періодизації.
 - е) Наративний метод.
 - є) Метод діяхронного аналізу суспільно-історичної реальності.
2. Нетрадиційні спеціально-історичні методи дослідження.
 - а) Контент-аналіз як метод історичного дослідження, його завдання і можливості.
 - б) Метод моделювання історичних явищ і процесів.
 - в) Кількісні методи в історико-археологічних, історико-культурних, історико-психологічних, історико-етнографічних та ін. дослідженнях.
 - г) Експериментальні методи дослідження в системі історичного пізнання минулого.

Основні поняття: традиційні спеціально-історичні методи дослідження, історико-генетичний метод, історико-порівняльний метод, історико-типологічний, історико-системний метод, метод проблемно-генетичного аналізу, історичної періодизації, наративний метод, метод діяхронного аналізу суспільно-історичної реальності, нетрадиційні спеціально-історичні методи дослідження, контент-аналіз, метод моделювання історичних явищ і процесів.

Методичні рекомендації.

Охарактеризуйте методи історичного дослідження, їхнє відношення до дослідницьких принципів. Дайте визначення поняття система, специфіку історико-системного та інших методів. Наведіть приклади побудови систем в історичних дослідженнях.

Розкрийте суть ретроспективного методу та рівні ретроспекції, історико-генетичного, історико-порівняльного, історико-типологічного методів. Поясніть підстави обраних методів дослідження: зміст, об'єкт і

пізнавальні завдання та структуру методів, використовуваних в історичній науці.

Поясніть особливості використання нетрадиційних спеціально-історичні методів дослідження. До числа найбільш поширених кількісних методів відноситься контент-аналіз - метод збору кількісних даних про досліджуваному явищі чи процесі, містяться в документах. Контент - аналіз застосовується для підготовки матеріалів на основі великого масиву документів.

Розкрийте специфіку застосування експериментальних методів дослідження в системі історичного пізнання минулого. Проілюструйте той факт, що вже протягом кількох століть історики, археологи, етнологи, антропологи і інші вчені різних країн з успіхом використовують в своїх дослідженнях дані, отримані в результаті реконструкції та історичного експерименту.

Тести.

1. Під поняттям “постулат” розуміють: 1 професора у певній галузі знань; 2. те, що завжди, за будь-яких умов, без будь-якого винятку властиве певному явищу; 3. попереднє припущення у певній науковій теорії, прийняте як початкове, не доведене в її межах положення; 4. сукупність методологічних регуляторів, що значною мірою забезпечують спрямованість, рух пізнання до змістовно істинних результатів.

2. Принцип – це: 1. головне вихідне положення будь-якої наукової теорії, вчення, науки чи світогляду, виступає як перше і найабстрактніше визначення ідеї, як початкова форма систематизації знань; 2. логічне узагальнення досвіду, суспільної практики; 3. теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність; 4. одна з форм суспільної свідомості; 5. те, що завжди, за будь-яких умов, без будь-якого винятку властиве певному явищу.

3. Який із методів дослідження не є емпіричним? 1. анкетування; 2. складання бібліографічного списку історіографії дослідження; 3. гіпотетично-дедуктивний спосіб дослідження; 4. опитування очевидців подій; 5. формування джерельної бази дослідження.

4. Об'єкт наукового дослідження – це: 1. поняття, під яким розуміють конкретизацію напрямку дослідження у вибраній проблематиці; 2. сфера діяльності суб'єкта; 3. те, чого прагнуть досягнути внаслідок проведення дослідження; 4. твердження, істинність або хибність якого доводять; 5. це те, як ми бачимо певну річ, точка зору, під яким ми її розглядаємо.

5. . Методи історичної науки поділяються на категорії: 1. загальнонаукові та спеціально історичні; 2. історичні, логічні, методи класифікації; 3.

загальнонаукові, власне історичні, спеціальні; 4. історичні, методи класифікації, спеціальні; 5. загальнонаукові, логічні.

6. Який із наукових методів дозволяє відновити історичний процес за виявленими характерними ознаками й відслідкувати закономірності його розвитку: 1. хронологічний; 2. ретроспективний; 3. порівняльно-історичний; 4. історико-генетичний; 5. нарративний.

7. Що означає поняття «детермінізм» для історичної науки: 1. метод пізнання; 2. історичну школу; 3. історичну концепцію; 4. причинну зумовленість; 5. спосіб пізнання.

8. Окрім пізнавальних можливостей історія приносить також естетичне задоволення, яка це функція історичної науки: 1. соціальна функція; 2. гедоністична функція; 3. прогностична функція; 4. виховна функція; 5. комунікативна функція.

9. Методологічний підхід до історичного процесу задля виділення образу та стереотипу «іншого» або «чужого» та формування ставлення до цих образів: 1. шовінізм; 2. історична інтерпритація; 3. іншування; 4. казуальність; 5. нарративізм.

10. Метод, за допомогою якого вивчають розвиток соціальних явищ від зародження до загибелі або їхній сучасний стан: 1. хронологічний; 2. ретроспективний; 3. порівняльно-історичний; 4. історико-генетичний; 5. історичної періодизації.

Список літератури:

1. Драч О. О. Сучасні історико-освітні дослідження: традиції та новації методології. Сучасні історико-освітні дослідження: традиції та новації методології *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки.* 2014, (9(302)). С. 5-11.

2. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 236 с.

3. Костенко Н. В., Іванов В. Ф. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики : Монографія. К., 2003. 140 с. URL: <https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/Dosvid-kontent-analizu.-Modeli-ta-praktiki.pdf>

4. Кривчик І. Основні загальнонаукові методи дослідження в історичних науках. *Grani.* 20(12):55-61.

5. Лях С. Р. Методологія історії: класика і практика : навчальний посібник. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 130 с.

6. Нові підходи до історіописання / За редакції П.Берка. – Київ, 2010.

Семінарське заняття 6 -7

ТЕМАТИКА Й АРХІТЕКТОНІКА ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

Науковий текст: загальна характеристика та типова структура

Мета: визначити специфіку наукового тексту та логіку роботи над науковим текстом. Охарактеризувати основні види наукових текстів

План.

1. Специфіка наукового тексту. Логіка роботи над науковим текстом
2. Наукова монографія: види та композиційна структура.
3. Наукова стаття: вимоги до написання.
4. Тези наукової доповіді (повідомлення).
5. Реферат: визначення, види, структура.
6. Практичні завдання
 - Підготувати тези доповіді по своїй дипломній (або курсовій) роботі (для тих, хто хоче мати високу позитивну оцінку). Можна (але не обов'язково) з проекцією на викладання цієї проблеми і школі.
 - Підготувати історіографічний аналіз наукової проблеми за бажанням (на занятті - 2-3 роботи для аналізу за поданням викладача)

Основні поняття: науковий текст, монографія, стаття, тези доповіді, реферат, студентські наукові роботи.

Методичні рекомендації.

У першому питанні звернути увагу на загальну характеристику наукового тексту. Визначити специфіку наукового тексту та його структуру. Розгляньте загальні вимоги й етапи роботи над науковим текстом.

Наступні питання присвячені висвітленню особливостей побудови і композиційної структури різних видів наукових текстів – монографії, статті і тез. Зверніть увагу на виокремлення основних елементів наукового текст, оформлення списку використаних джерел, скорочень і додатків.

Особливу увагу приділіть практичній частині заняття. Підготуйте тези доповіді (виступу) на науковому форумі. Обсяг тез має не перевищувати 3 сторінки і відповідати таким вимогами: текст повинен бути набраним у форматі Word, формат аркуша А4, шрифт – 14, інтервал – 1,5; усі поля – 20 мм; абзац – 12,5 мм (в автоматичному режимі); посилання на джерела оформляється у квадратних дужках у порядку згадування – [2, с.34], для архівних джерел – [5, арк. 32 зв]; список використаних джерел та літератури (не більше 5 позицій) оформляється відповідно до стандартів українського

бібліографічного опису та посилань, подається у кінці статті.

Аналіз історіографії не має ґрунтуватися на простому переліку наукових праць з проблеми. Зверніть увагу на виокремлення тих думок автора, які стосуються конкретно теми вашого дослідження.

Тести.

1. Монографія, реферат, рецензія на дисертацію є жанрами _____ стилю: 1. наукового; 2. художнього; 3. офіційно-ділового; 4. публіцистичного; 5. науково-публіцистичного.

2. Укажіть словосполучення, не прийняті в науковому стилі мовлення: 1. переконливі факти; 2. прихильники методу; 3. у результаті пошуку; 4. виокремимо основні питання; 5. дуже вдячний.

3. Короткий виклад змісту одного або декількох документів з певної теми: 1. тези; 2. реферат; 3. стаття; 4. анотація; 5. резюме.

4. Наукова праця, присвячена глибокому викладу матеріалу в конкретній галузі науки: 1. стаття; 2. тези; 3. монографія; 4. доповідь; 5. автореферат.

5. Видання, яке складається з окремих робіт різних авторів, присвячених одному напрямку, але з різних галузей: 1. стаття; 2. збірник праць; 3. монографія; 4. доповідь; 5. періодичне видання.

6. Способи розміщення в списку літературних джерел: 1. в хронологічному порядку; 2. у порядку посилань у тексті; 3. в алфавітному порядку за першою літерою джерела; 4. все зазначене вірно.

7. Короткий письмовий виклад змісту книги, статті, лекції тощо. 1. конспект; 2. тези; 3. доповідь; 4. реферат; 5. стаття.

8. Дослівний уривок твору, чийсь вислів, що органічно вписується в текст наукової роботи як підтвердження чи заперечення певної думки: 1. цитата; 2. реферат; 3. переказ; 4. теза; 5. конспект.

9. До жанрів наукового стилю належать... 1. акт, комедія; 2. щоденниковий запис, реклама; 3. стаття, навчальний посібник; 4. комюніке, розпорядження; 5. характеристика, статут.

10. До жанрових різновидів письмового наукового мовлення належать: 1. репортаж; 2. нарис, фейлетон; 3. реферат, монографія, стаття; 4. закон, інструкція, постанова; 5. оповідання, роман, поема.

Список літератури:

1. Зелінська Н. В. Стаття у фаховому виданні: комунікація, імітація, профанація? *Наука України у світовому інформаційному просторі*. 2013. Вип. 8. С. 54–60.
2. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін.; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. С.565- 588.
3. Мовностилістичні особливості організації тексту видання URL: <http://allrefs.net/c12/4cmmt/p61/>
4. Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки. Мовні засоби наукового стилю URL: http://studopedia.com.ua/1_65585_osoblivosti-naukovogo-tekstu-i-profesiynogo-naukovogo-vikladu-dumki-movni-zasobi-naukovogo-stilyu.html
5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація :навч.-метод. посіб. К. : НАДУ, 2008. 184 с.
6. Тимошик М. Методика підготовки до друку текстів для наукових, науково-популярних, довідкових та навчальних видань URL.: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1185>
7. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с
8. Шепітько С. Компоненти наукового дискурсу. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2010. Вип. 89. С. 164–167.
9. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

Семінарське заняття 8-9

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА

Методика підготовки та оформлення кваліфікаційної роботи

Мета: навчитися правильно оформляти наукові студентські роботи, структурувати у відповідності з вимогами Положення про кваліфікаційну (дипломну) роботу в Житомирському державному університеті ім. І.Франка. Сформувати вступну частину кваліфікаційної роботи.

План

1. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи
2. Структура наукового тексту

3. Об'єкт і предмет дослідження.
4. Завдання дослідження
5. Історіографія дослідження
6. Заключний етап роботи над дипломним дослідженням.
7. Підготовка до захисту та захист кваліфікаційної роботи.

Практичне завдання:

- скласти список джерел і літератури свого наукового дослідження.
- зробити експертну оцінку об'єкта, предмета, хронологічних та географічних меж магістерського дослідження свого колеги (за вибором). (презентація та дискусія за круглим столом).

Основні поняття: курсова робота, бакалаврська робота, дипломна робота, магістерська робота, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження.

Методичні рекомендації.

У першому питанні розглянути специфіку та етапи підготовки випускної кваліфікаційної роботи. Визначити загальну характеристику і вимоги до дипломних робіт.

У другому питанні розкрити алгоритм написання дипломної роботи: його значення, послідовність написання дипломної роботи. Охарактеризувати основні етапи процесу роботи над дослідженням: підготовчий, етап роботи над змістом, заклучний етап. Виокремити типові помилки в написанні та оформленні курсової, дипломної та магістерської роботи.

Під час виконання практичних завдань особливу увагу слід звернути на особливості складання історіографії проблеми та джерельної бази. З цією метою використовуйте пошукові ресурси бібліотеки ЖДУ ім. І.Франка, людасної наукової бібліотеки ім. О.Ольжича, ресурси Інтернет а також (за потреби) фонди ДАЖО або документи, які є в електронному варіанті на сайтах окремих архівів.

Ті, хто хочуть високу оцінку, мають підготувати вступну частину своєї магістерської роботи і подати її завчасу для аналізу на семінарському занятті.

Тести:

1. **Бібліографія - це...** 1. коротка характеристика книги, статті, рукопису, у якій викладається основний зміст даного твору, даються відомості про те, для якого кола читачів він призначений; 2. процес літературної обробки письмової роботи для приведення її змісту у відповідність до вимог; 3. перелік книг і статей, використаних у роботі; 4. поділ тексту на логічно самостійні складові частини; 5. різновид літературної мови, що вживається в наукових працях учених для вираження результатів дослідницької діяльності.

2. Процес літературного опрацювання письмової роботи для приведення її змісту у відповідність до вимог - це...1. анотація; 2. рубрикація; 3. бібліографія; 4. редагування; 5. стилізація.

3. Цитата - це...1. передача чого-небудь своїми словами, переказ близький до тексту; 2. дослівний витяг із якого-небудь тексту, дослівно наведені чий-небудь висловлювання; 3. низка речень, розташованих у певній послідовності та пов'язаних одне з одним за змістом і за допомогою мовних засобів; 4. видача чужого за власне, привласнення чужого авторства; 5. стислий виклад у письмовому вигляді змісту наукової праці (праць), літератури за темою.

4. Правила читання літератури передбачають такі прийоми: 1. розбивка тексту на «опорні пункти»; 2. співвідношення різних частин тексту; 3. переказ тексту «своїми словами»; 4. виклик наочних образів; усі названі прийоми.

5. До реквізитів титульного аркуша письмової роботи НЕ належить: 1. найменування міністерства (відомства); 2. назва роботи; 3. назва навчального закладу; 4. назва кафедри навчального закладу; 5. прізвище рецензента.

6. Підготовка тексту виступу на процедурі захисту наукового дослідження включає в себе певні дії. До них НЕ належить: 1. обмірковування змісту виступу; 2. розробка та написання плану виступу; 3. розробка та написання основного тексту виступу; 4. заучування тексту та пробне оголошення; 4. узгодження змісту виступу з членами комісії.

7. Вступ до курсової (дипломної) роботи слід розпочати...1. з обґрунтування актуальності теми; 2. з висунення гіпотези; 3. з формулювання мети та завдань; 4. з методів дослідження; 5. з історіографії проблеми.

8. При виборі теми письмової роботи рекомендується дотримуватися певних правил. До них належать...1. тема не повинна бути неосяжною; 2. тема не повинна бути абсолютно новою; 3. тема має бути перспективною; 4. тема має відповідати творчим та інтелектуальним здібностям; 5. усі перелічені правила.

9. Стислий виклад у письмовому вигляді змісту наукової праці (праць), літератури за темою, найпростіша форма самостійного вивчення матеріалу - це... 1. курсова робота; 2. дипломна робота; 3. тези виступу; 4. реферат; 5. контрольна робота.

10. **Перше самостійне наукове дослідження студентів вишу, яке вимагає навичок самостійної наукової діяльності - це...** 1. курсова робота; 2. дипломна робота; 3. тези виступу; 4. реферат; 5. контрольна робота

Список літератури:

1. Зелінська Н. В. Стаття у фаховому виданні: комунікація, імітація, профанація? *Наука України у світовому інформаційному просторі*. 2013. Вип. 8. С. 54–60.
2. Зелінська Н. В. Сучасний науковий дискурс: парадокси розвитку. *Вісник Київського Міжнародного університету*. 2004. Вип. 3.– С. 13–25.
3. Мовностилістичні особливості організації тексту видання URL: <http://allrefs.net/c12/4cmmt/p61/>
4. Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки. Мовні засоби наукового стилю URL: http://studopedia.com.ua/1_65585_osoblivosti-naukovogo-tekstu-i-profesiynogo-naukovogo-vikladu-dumki-movni-zasobi-naukovogo-stilyu.html
5. Положення про кваліфікаційну (дипломну) роботу в Житомирському державному університеті ім. І.Франка (нова редакція). URL: https://zu.edu.ua/offic/pl_dyplomnu.pdf
6. Положення про курсову роботу в Житомирському державному університеті ім. І.Франка.). URL: https://zu.edu.ua/offic/pro_kursovnu.pdf
7. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація :навч.-метод. посіб. - К. : НАДУ, 2008. 184 с.
8. Тимошик М. Методика підготовки до друку текстів для наукових, науково-популярних, довідкових та навчальних видань URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1185>
9. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник / Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с
10. Шепітько С. Компоненти наукового дискурсу. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2010. Вип. 89. С. 164–167.
11. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

Семінарське заняття 10

АПРОБАЦІЯ ТА ПУБЛІКАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН. СТВОРЕННЯ ШКІЛЬНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОЕКТІВ

Мета. Визначити форми і способи апробації результатів наукових досліджень, зокрема, кваліфікаційної роботи. Розглянути проблему плагіату в

навчальних і наукових роботах. Познайомитися з методикою створення шкільних дослідницьких проєктів.

План.

1. Поняття, види, класифікації плагіату.
2. Причини вчинення плагіату та шляхи його попередження.
3. Кодекс академічної доброчесності ЖДУ ім.І.Франка
4. Методика створення шкільних дослідницьких проєктів.
5. **Практичне завдання:**
 - зробити презентацію власного наукового дослідження (дипломної роботи);
 - підготувати методику (алгоритм) підготовки шкільного дослідницького проєкту (за бажанням для тих, хто претендує на високу позитивну оцінку)

Основні поняття: доброчесність, курсова робота, бакалаврська робота, кваліфікаційна робота, плагіат, шкільні дослідницькі проєкти.

Методичні рекомендації.

Відповідаючи на перше питання плану, зверніть увагу на визначення терміну плагіат. Розгляньте поняття плагіату в контексті моральної відповідальності ученого, етичної проблеми. Охарактеризуйте види, класифікації плагіату.

У другому питанні зробіть аналіз причин вчинення плагіату та шляхи його попередження. Намагайтеся навести конкретні приклади, або ж можливі випадки плагіату в наукових роботах загалом і студентських, зокрема.

Детально познайомтеся з Кодексом академічної доброчесності ЖДУ ім.І.Франка. Розгляньте його основні положення.

Четверте питання стосується питання створення шкільних дослідницьких проєктів. Зверніть увагу на види проєктів: індивідуальні, колективні, методику підготовки наукових рефератів, дослідницьких конкурсних робіт. Дайте коротку характеристику проєктної методики навчання на уроках історії в школі.

На практичне завдання підготуйте коротку презентацію свого наукового проєкту (бажано, щоб це була ваша наукова робота – курсова, диплом, тези). Хто бажає отримати високу позитивну оцінку, підготуйте методику підготовки шкільного дослідницького проєкту.

Тести:

1. **Плагіат - це...**1. передача чого-небудь своїми словами, переказ близький до тексту; 2. дослівний витяг із якого-небудь тексту, дослівно наведені чий-небудь висловлювання; 3. низка речень, розташованих у певній послідовності та пов'язаних одне з одним за змістом і за допомогою мовних засобів; 4. видача чужого за власне, привласнення чужого авторства; 5.

стилий виклад у письмовому вигляді змісту наукової праці (праць), літератури за темою.

2. Завершуючи виступ оратор НЕ повинен використовувати фразу...1. «Дякую за увагу»; 2. «Вибачте, що забрав у вас час»; 3. «Такими є результати проведеного дослідження»; 4. «Дякую за проявлений інтерес до проведеного дослідження»; 5.«У своїй подальшій роботі я обов'язково врахую всі ваші зауваження».

3. Критеріями оцінки захисту письмової роботи Не є: 1. повнота розкриття теми; 2. логічність викладу; 3. зовнішній вигляд, що запам'ятовується; 4. правильність використовуваної лексики; 5. науковий стиль викладу матеріалу.

4. Якщо під час публічного виступу Ви сильно втомилися або дуже невпевнено почуваєтеся перед великою аудиторією,...1. так і скажіть про це слухачам. Кожен був у вашій ситуації, Вас зрозуміють; 2. попросіть стілець і склянку води - так Вам буде легше;3. не подавайте виду, що промова дається вам важко, зберігайте самоконтроль; 4. перервіться і залиште місце виступу; 5. негайно залиште місце виступу, сказавши, що ви не маєте наміру виступати за таких обставин.

5. Закінчуючи публічний виступ, Вам необхідно...1. ще раз проговорити цілі та завдання виступу; 2. попросити присутніх висловити свою думку про Ваш виступ; 3. вклонитися і мовчки покинути місце виступу; 4. подякувати всім присутнім за увагу; 5. ще раз проговорити висновки вашого виступу.

6. Процедура захисту дипломних робіт завершується: 1. висновками; 2. виставленням оцінки; 3.голосуванням; 4.підбиттям підсумків; 5. прикінцевим словом виступаючого.

7. У формулюванні наукової теми: 1. має проглядатися актуальність; 2. мають проглядатися актуальність і те нове, що міститься у змісті, результатах і висновках; 3.повинна проглядатися наукова новизна; 4. має проглядатися практична значущість; 5. має проглядатися актуальність і практична значущість.

8. Цитований текст має точно відповідати: 1. змісту джерела; 2. завданням методичної роботи; 3. завданням наукової роботи; 4. джерелу з обов'язковим посиланням на нього та дотриманням вимог бібліографічних стандартів; 5. задуму дослідника.

9. Критичний відгук на наукову роботу: 1. анотація; 2. план; 3. теза; 4. рецензія; 5. реферат.

10. Дослівний уривок твору, чийсь вислів, що органічно вписується в текст наукової роботи як підтвердження чи заперечення певної думки: 1. цитата; 2. реферат; 3. теза; 4. конспект; 5. фрагмент.

Список літератури.

1. Грінченко В. Г. Використання методу проектів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному курсі історії. *Наукові записки КДПУ. Серія: Історичні науки*. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 22. С. 118-124.
2. Кодекс академічної доброчесності ЖДУ ім.І.Франка. URL: <https://zu.edu.ua/offic/kodeks.pdf>
3. Рижко О. Поняття, види, класифікації плагіату. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2016. № 8. С. 134-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lmnbyivs_2016_8_1
4. Студентський плагіат в онлайн-освіті: проблеми та їх вирішення/ за ред. Тім. С. Робертса. Житомир, 2020. 416 с.
5. Ульянова Г. О. Напрями попередження наукового плагіату. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2013. Т. 13. С. 420-428. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2013_13_44.
6. Шишка Р. Б. Плагіат та його прояви і небезпеки. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 170-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_4_41.
7. Штефан А. Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 4. С. 68-79.
8. Штефан А. Причини вчинення плагіату та шляхи його попередження *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 4. С. 24-30 Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2017_4_3.
9. Штефан О. Плагіат: поняття, ознаки, відповідальність. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2001. № 6. С. 17–25.

Оцінювання ОК «Методологія та організація наукових досліджень»

Оцінювання рівня засвоєння здобувачами вищої освіти знань з ОК «Методологія та організація наукових досліджень» здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
		64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
<i>Задовільно</i>		60-63	E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
<i>Незадовільно</i>	<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивченого модулю ОК «Методологія та організація наукових досліджень за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	$M_{\%n}$ (відсоткове значення модулю освітньої компоненти)
Модуль 1	$M_{\%1} = 100\%$
Сума	100

ЕКЗАМЕН

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є екзамен, то здобувачі вищої освіти в яких підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) за семестр становить 60 і більше балів, мають право не складати екзамен. У такому разі підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) = Екзаменаційній оцінці (ЕО) = Підсумковій оцінці (ПО).

$$ПОМ=ЕО=ПО$$

У випадку складання екзамену підсумкова оцінка (ПО) визначається як середнє арифметичне балів підсумкової оцінки з вивчених модулів (ПОМ) та екзаменаційної оцінки (ЕО).

$$ПО=(ПОМ+ЕО)/2$$

**Орієнтовний перелік питань для іспиту з
ОК «Методологія та організація наукових досліджень»**

1. Емпіричні методи наукового дослідження.
2. Формацийний підхід в історичних дослідженнях.
3. Класифікація історичних джерел.
4. Просопографія.
5. Гендерні дослідження.
6. Характеристика принципу історизму.
7. Вимоги до формулювання мети та завдань наукового дослідження з проблем історії.
8. Об'єкт і предмет методології історичних досліджень.
9. Обґрунтування теми історичного дослідження.
10. Місце історії в системі суспільних наук.
11. Об'єкт історичних досліджень.
12. Предмет історичних досліджень
13. Функції історичної науки.
14. Вітчизняна історична наука в ХХ-ХХІ століттях
15. Сутність і значення методології в науковій творчості.
16. Вимоги до структури історичної наукової роботи.
17. Обґрунтування об'єкту та предмету історичного дослідження.
18. Обґрунтування географічних рамок історичного дослідження.
19. Основні вимоги до історіографії дослідження.
20. Поняття, цілі і функції науки.
21. Передумови виникнення та етапи розвитку науки
22. Види та ознаки наукового дослідження
23. Наукознавство та класифікація наук.
24. Організація науково-дослідної діяльності в Україні.
25. Наукові ступені і вчені звання (документи про порядок присудження наукових ступенів).
26. Наукометричні бази.
27. Вимоги до обґрунтування хронологічних рамок наукової історичної роботи.
28. Характерні риси методології школи «Анналів».
29. Характерні риси методології школи мікроісторії.
30. Висновки до розділів історичного дослідження.
31. Написання загальних висновків до історичного дослідження.
32. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи
33. Структура наукового тексту
34. Об'єкт і предмет дослідження.
35. Завдання дослідження
36. Історіографія дослідження
37. Заключний етап роботи над дипломним дослідженням.
38. Підготовка до захисту та захист кваліфікаційної роботи.

39. Характерні риси школи «нової соціальної історії».
40. Логіка побудови розгорнутого плану розділу історичного дослідження.
41. Характерні риси цивілізаційного підходу в історичному дослідженні.
42. Вимоги до обґрунтування актуальності теми наукової історичної роботи.
43. Завдання та структура історіографічного дослідження.
44. Основні етапи історичного дослідження.
45. Об'єкт і предмет історіографічного дослідження.
46. Технологія відбору архівного матеріалу для наукової історичної роботи.
47. Вимоги до використання наукових праць в історичному дослідженні.
48. Особливості історичного дослідження у сегменті персоналій.
49. Основні вимоги до використання джерел в історичному дослідженні.
50. Поняття, види, класифікації плагіату.
51. Причини вчинення плагіату та шляхи його попередження.
52. Кодекс академічної доброчесності ЖДУ ім.І.Франка
53. Методика створення шкільних дослідницьких проектів.
54. Використання інтернет-ресурсів у дослідницькій роботі історика.
55. Визначення наукової новизни історичного дослідження.
56. Структурування списку джерел та літератури в науковій роботі історика.
57. Поняття історизму як методологічної проблеми.
58. Пізнання суспільства і його аспекти.
59. Методологічний принцип об'єктивності у історичному дослідженні.
60. Методологічні принципи системності у історичних дослідженнях.
61. Діалектика загального та особливого в історичному процесі.
62. Роль особистості історика в історичному дослідженні.
63. Проблема партійності історичної науки.
64. Історичний факт та його інтерпретація.
65. Актуальність історії. Історичний досвід та сучасність.
66. Соціальні функції історичної науки.
67. Визначення теоретичного та практичного значення наукового дослідження.
68. Сутність діалектичного підходу до наукового аналізу історичних явищ та процесів.
69. Методологія історії: суть і основні поняття.
70. Виникнення методології як історичної науки: Методична школа (Ш.-В. Ланглуа (1863-1922) і Ш. Сеньобос (1854-1942),)
71. Розвиток теорії та методології в зарубіжній історіографії.
72. Школа «Анналів» та історична антропологія
73. Історична соціологія К.Маркса.
74. Сучасні методологічні підходи у вітчизняному історіописанні.
75. Оформлення посилань у науковому тексті.
76. Основні ознаки та завдання наукового дослідження з історії.

- 77.Методи наукового історичного дослідження
- 78.Теоретичні методи наукового дослідження
- 79.Технологія пошуку джерельного матеріалу в архівах.
- 80.Вимоги до заключних висновків у науковому історичному дослідженні.

**Методичні рекомендації до семінарських занять
з освітньої компоненти
«Методологія та організація наукових досліджень»
для підготовки здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
ОПП Середня освіта (Історія та громадянська освіта)**

Підписано до друку . Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Таймс. Ум.-дрк. арк. 1,8.

Наклад 100. Зам.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Свідоцтво про державну реєстрацію:

серія ЖТ №10 від 07.12.2004р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua